

Nr 92.

Af herr **Ekman, Karl Johan**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af §§ 4 och 5 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 samt § 17 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Med anledning af Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 27 till innevarande års Riksdag anhåller jag få anföra följande:

I nämnda kungl. proposition föreslås vissa ändringar i gällande kommunalförfattningar i syfte att därigenom måtte åstadkommas dels ökade möjligheter för enhver röstberättigad att deltaga i de numera så viktiga landstingsmannavalen och dels bättre skydd för valhemligheten.

Då den utredning, som af herr statsrådet och chefen för civildepartementet i ärendet förebragts, synes mig icke gifva tillräckligt stöd för vissa af de ändringar, som af honom föreslagits, men däremot erbjuda goda skäl för vidtagandet af vissa andra åtgärder till ändamålets vinnande, samt det är af vikt, att redan innevarande års riksdag sättes i tillfälle att pröfva lämpligheten af dessa senare åtgärder, i all synnerhet om meningarna därom kunde enas så, att de nya bestämmelserna, åtminstone i något hänseende, kunde vinna tillämpning redan vid årets landstingsmannaval, har jag ansett mig böra med anledning af den kungl. propositionen framställa följande förslag:

1:o.

I skrifvelse den 20 maj 1911 nr 140 anhöll Riksdagen, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke i fråga om landstingsmannavalen med hänsyn till utsättande af valdag m. m. de föreskrifter, som voro stadgade för val af ledamöter i Andra kammaren måtte kunna göras i tillämpliga delar gällande jämväl för förstnämnda val. Med afseende härå

yttrar departementschefen, bland annat, att landstingsmannavalet fortfarande torde böra bindas vid kommunalstämma, men att därmed ej vore sagdt, att de ovillkorligt böra förläggas till den ordinarie marsstämman, såsom nu är i 5 § landstingsförordningen föreskrifvet. »Tvärtom», säger departementschefen, »synas vägande invändningar häremot, åtminstone hvad de större kommunerna beträffar, vara att framställa. Flera andra ärenden förekomma vid dessa marsstämmor och inkräkta lätt på tiden för landstingsmannavalet. Att förbjuda hållandet af landstingsmannaval i sammanhang med den ordinarie marsstämman torde å andra sidan vara mindre lämpligt, enär i ett flertal småkommuner både landstingsmannavalet och de ärenden, som skola förekomma å marsstämman, lätt kunna medhinnas å samma dag. Mest praktiskt synes således vara, att det nu föreskrifna *ovillkorliga* sambandet mellan landstingsmannavalet och den ordinarie marsstämman upplöses».*)

Om sålunda valförrättningen i vissa fall, där det är nödvändigt för beredande af ökad deltagande i valet, bör skiljas från den ordinarie marsstämman, bör den dock gifvetvis förläggas till annan kommunalstämma — extra stämma — vid den tid på året, då den förra stämman hålles, d. v. s. under senare hälften af mars månad. Det står då vederbörande fritt att allt efter behovet å den särskilda orten utsätta stämman till den dag, som är för valmännen lämpligast. Anses en hvardag därtill olämplig, har från många håll uttalats, att *Marie bebådelsedag*, som inträffar den 25 mars, därtill skulle vara passande, då användningen af den dagen till valdag skulle vara mindre stötande för den religiösa känslan, än om valförrättningen förlades till en söndag.

Bifalles detta förslag, torde en jämkning erfordras i de af Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelserna rörande tiden, då röstsammanräkning senast skall påbörjas.

I öfverensstämmelse med hvad sålunda anförts, får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville — i syfte att därigenom bereda ökade möjligheter för enhver röstberättigad att deltaga i landstingsmannavalet — för sin del besluta:

dels att 5 § 1 mom. första stycket i kungl. förordningen om landsting den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

I valkrets å landet förrättas valet kommunvis vid första ordinarie kommunalstämma under året eller, om så nödigt finnes, vid särskild kommunalstämma, som

*) Kursiveringarna äro af undertecknad.

hålles under senare hälften af mars månad. Höra delar af samma kommun till olika valkretsar, väljer hvardera delen inom sin valkrets;

dels ock att 17 § första stycket i kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Tre ordinarie kommunalstämmor skola årligen hållas: en under senare hälften af mars månad för besluts fattande i anledning af berättelsen om föregående årets räkenskaper och förvaltning samt för val af landstingsmän, då sådant val skall å ordinarie kommunalstämma förrättas, och af ledamöter i valnämnd, enligt hvad därom är särskildt stadgadt; en i oktober för bestämmande af kommunens utgifts- och inkomstsstat enligt § 63; och en i december månad för granskning af såväl debiterings- och uppbördslängden som röstlängden samt för anställande af val till de befattningar inom kommunen, hvilka vid årets slut blifva lediga, äfvensom af revisorer.

2:o.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet yttrar vidare i förevarande ämne, att indelande af större landskommuner i *valdistrikt* otvifvelaktigt vore en reform att eftersträfvä.

I detta uttalande torde enhvar vilja instämma. Något mera effektivt sätt att bereda ökad möjlighet för de röstberättigade att deltaga i valet lärer väl knappast kunna utfinnas, särskildt då det gäller val i vidsträckta landskommuner, där resan till den nu kanske flera mil aflägsna vallokalen måste medföra — utom andra olägenheter — mycket stor tidspillan. Riksdagens förut omnämnda, i skrifvelsen af den 20 maj 1911 nr 140 gjorda anhållan om en revision af bestämmelserna rörande landstingsmannavalens anordnande var grundad, bland annat, på den ådagalagda erfarenheten, att »anordningarna för dessa val mångenstädes vore mindre lämpliga, särskildt i det afseendet, att aflämnandet af röstsedlarna för valmännen medförde stor tidspillan»; i sammanhang hvarmed omnämndes, att i två särskilda motioner vid 1911 års riksdag blifvit ifrågasatt, huruvida icke kommunerna skulle kunna uppdelas i flera valdistrikt.

Denna af Riksdagen begärda reform, som skulle i så hög grad underlätta röstningen och som enligt min mening är den allra viktigaste af

de i Riksdagens skrifvelse och i den kungl. propositionen berörda reformerna på ifrågavarande område, har emellertid blifvit från Kungl. Maj:ts sida tills vidare undanskjuten.

Såsom skäl härtill angifvas de betydande svårigheter, som vid reformens genomförande möta. Då jag emellertid anser frågan så viktig och valmännens kraf på ett tillmötesgående af deras önskingar härutinnan så befogade, att åtminstone ett försök till frågans lösning bör göras, tillåter jag mig hemställa,

att Riksdagen ville — i syfte att större kommuner på landet måtte varda för underlättande af röstningen vid landstingsmannaval indelade i valdistrikt — för sin del besluta:

dels att i 5 § 1 mom. i kungl. förordningen om landsting den 21 mars 1862, skola i stället för andra stycket, införas två stycken af följande lydelse:

Kommunalstämma äger besluta, att kommunen skall för landstingsmannaval indelas i valdistrikt; skolande beslutet därom, för att vinna bindande kraft, underställas Konungens befallningshafvandes pröfning och fastställelse. Äger valkretsindelning rum, skall valet förrättas vid kommunalstämma, som hålles å särskilda i kungörelsen om stämman utsatta dagar under senare hälften af mars månad. Å sådan till särskilda dagar utsatt stämma må annat ärende ej företagas än det som angår valet.

Om rösträtt, dess utöfning och öfverlåtande på annan, om röstberäkning samt om röstlängdens granskning och anmärkning mot längden gäller hvad för kommunalstämma är stadgadt, dock att begränsning med hänsyn till kommunens hela rösttal ej skall vid röstberäkningen äga rum. Är kommunen indelad i valdistrikt, skall därjämte iakttagas, att anmärkning mot röstlängden må göras och stämmans beslut däröfver meddelas icke allenast vid förrätningens början å första dagen utan jämväl då densamma å en följande dag inom annat distrikt tager sin början, samt att för hvarje dag, stämman pågår, ej må i valet deltaga andra kommunens röstägande medlemmar än de, som tillhöra det valdistrikt, inom hvilket stämman den dagen hålles,

kommunens öfriga röstägande medlemmar dock obetaget att deltaga i öfverläggning och beslut angående de anmärkningar, som för hvarje gång kunna mot röstlängden göras;

dels ock att i § 17 i kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skall, efter första stycket, såsom detsamma enligt yrkandet i mom. 1:o här ofvan skulle komma att lyda, införas ett nytt stycke af följande lydelse:

Huru särskild kommunalstämma i vissa fall må hållas för val af landstingsmän, därom är stadgadt i förordningen om landsting.

3:o.

Beträffande den viktiga och svårlösta frågan om åtgärder till valhemlighetens betryggande yttrar herr statsrådet och chefen för civildepartementet, bland annat, att »de åtgärder, som härutinnan kunna förekomma, hafva varit föremål för mycket skiftande omdömen och förslag från de hörda myndigheterna och korporationerna. Klart synes vara, att valsedlarna ej böra få vara färgade, enär därmed valhemligheten lätt eluderas. Till fördel med afseende å valhemlighetens bevarande vore utan tvifvel också bestämmelser om ensartadt eller lika format å alla valsedlar. För att vinna full effektivitet af sådana bestämmelser borde dock blanketter till valsedlar tillhandahållas af det allmänna. Man kunde då ock vidtaga sådana anordningar, att sedlarna kunde vikas ihop som ett kuvert, hvarmed rösträttsvärdet kunde tecknas å själfva sedeln. Otvifvelaktigt äro nu antydda anordningar att allvarligen öfverväga, och valet mellan detta system och andra nedan angifna är icke lätt att träffa.» Departementschefen har för sin del stannat vid systemet med skyddsskärmar och valkuvert i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad som äger rum vid andrakammarvalen. I valet mellan att röstvärdet skulle antecknas å själfva sedeln genom en härför afpassad utskuren öppning i kuvertet eller antecknas på det tillslutna kuvertet och sedermera vid röstsammanräkningen öfverföras på röstsedeln, har departementschefen stannat vid den senare utvägen, som också i Kungl. Maj:ts proposition föreslås.

Bägge utvägarna synas mig lika vanskliga. Vill man trygga valhemligheten och på samma gång bevara valsäkerheten vid landstigsmanvalen, finnes nog icke någon annan verkligt tillfredsställande lösning af frågan, än den af departementschefen först antydda, nämligen att alla val-

sedlar som vid samma val afgifvas, skola vara af *lika format och utseende* i öfrigt. Dock synes krafvet härpå kunna inskränkas till att gälla allenast *tryckta valsedlar*. De olika partierna torde nämligen undantagslöst låta trycka partiets valsedlar. Skulle en eller annan valman rösta med en skrifven sedel af annat format röjes därmed ingen valhemlighet, ty man vet endast hvad man visste förut, nämligen att han röstar med ettdera af de täflande partierna eller på annat sätt efter sitt eget hufvud. Däremot är det nödvändigt till valhemlighetens bevarande, att partisedlarna icke på något i ögonen fallande sätt skilja sig från hvarandra, så att sedelns blotta format gifver vid handen, hur valmannen röstat. Att söka bereda något ytterligare skydd för valhemligheten genom föreskrifter om skyddsskärmar och valkuvert, torde icke vara af verkligt behof påkalladt. Departementschefen har icke heller till stöd för det kungl. förslaget härutinnan anfört något annat skäl än det, att systemet användes vid de politiska valen och att det därför bör förekomma äfven vid landstingsmannavalen; men han medgifver på samma gång, att »möjligheterna af samma systems användande vid dessa olika slag af val ej äro lika», och att »större svårigheter, med hänsyn till den graderade skalan, möta att tillämpa samma system vid landstingsmannavalen som vid andrakammavalen».

För min del har jag den uppfattningen, att systemet med skärmar och valkuvert är af mycket ringa betydelse för valhemlighetens bevarande och numera måste betraktas endast såsom ett onödigt påhäng, en kvarblifven rest från ett annat valsysteem, som icke af Riksdagen godkändes och därför utbyttes mot ett annat, men som därvid till det nya systemet lämnade i arf dessa skärmar och kuvert, hvilka i det äldre systemet voro nödvändiga för valhemlighetens bevarande, men numera knappast kunna anses vara ens därtill fullt tjänliga.

Enligt det proportionella valsysteem, som hos oss först föreslogs, skulle nämligen röstningen ske med vallistor, å hvilka samtliga de täflande partiernas kandidater voro uppförda. Den röstande hade därvid att med en bläpenna understryka namnen å de kandidater, han önskade valda. För möjliggörandet af detta slags röstning var föreskrifvet, att i hvarje vallokal skulle finnas »särskilda skrifplatser, vid hvilka den röstande kunde med fullt bevarande af valhemligheten utmärka huru han röstade». För sådant ändamål skulle dessa skrifplatser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt; och ålägg det valmyndigheten att vaka öfver, att valmannens förehavande där ej kunde af någon iakttagas. I den nu gällande vallagen heter det: i vallokalen skola till lämpligt antal finnas afskilda platser, afsedda att möjliggöra för enhvar att med valhemlighetens bevarande kunna inlägga sin valsedel i kuvertet, för hvilket

ändamål dessa platser skola vara vara inrättade med skärmar eller annat dylikt så anordnade, att valmannens förehafvande där ej må af någon kunna iakttagas. Ett verkligt, ehuru för en så besvärande apparat knappast tillräckligt bärande skäl till anordningens bibehållande kan möjligen sägas ligga däruti, att äfven enligt nu gällande valsystem ett »förehafvande» från valmannens sida kan förekomma, i det att han är berättigad att å valsedeln medelst ett streck afskilja ett mindre antal namn än valet gäller, då endast de sålunda afskilda namnen vid hufvudvalet tagas i betraktande. Detta streck är föranledt uteslutande af upptagandet i valmetoden af den s. k. reduktionsregeln. För tillämpning af den motsatta s. k. rangordningsregeln är strecket däremot icke allenast öfverflödigt utan af beskaffenhet att direkt framkalla ett felaktigt resultat. Den nu gällande valmetoden bygger på *bägge* dessa motsatta regler och har därför vid tillämpningen helt naturligt visat sig ytterst otillfredsställande. En revision af valmetoden är redan förra året af Riksdagen begärd och förslag därom kommer med all säkerhet att föreläggas Riksdagen redan nästa år. Att denna revision bör gå i den riktning, att rangordningsregeln blir den bestämmande, synes allt mera tydligt. Men därmed bortfaller också användningen af det ofvannämnda strecket; och därefter torde blifva svårt att uppvisa, hvilken uppgift valskärmarna skulle kunna ha. Då så är förhållandet, synes det minst sagdt förhastadt att nu besluta införandet af dessa skärmar vid landstingsmannavalen med risk, att kanske redan nästa år hela detta besvärliga valskyddssystem öfvergifves och beslutet därom rivas upp.

Det enda sakskäl, departementschefen angifvit för anordningens öfverförande till landstingsmannavalen är det, att likformighet borde äga rum mellan dessa val och andrakammarvalen. Men då de yttre anordningarna för valet alltid i viss mån äro beroende af den valmetod, som användes, och i fråga om andrakammarvalen utredning i sistnämnda hänseende pågår och icke kan väntas förrän nästa år leda till resultat, anser jag nödvändigheten bjuda, att frågan om valskärmarnas öfverförande till landstingsmannavalen får anstå till dess visshet vunnits om, huru anordningarna för andrakammarvalens förrättande slutligen komma att gestalta sig.

Enahanda är förhållandet beträffande valkuverten. Enligt den först föreslagna valmetoden skulle själfva sedlarna ha formen af kuvert, sedan sammanvikning och hopfästning skett. De tillhandahöllos på det allmännas bekostnad och utlämnades till valmännen vid valbordet på samma sätt som de nu föreskrifna lösa valkuverten, i hvilka röstsedeln inlägges. Att enligt den äldre metoden valsedlarna på nämnda sätt hopklistrades, kunde ju

vara en praktisk anordning till valhemlighetens bevarande, då valsedlarna voro så stora — de upptogo nämligen hvar och en alla de olika partiernas alla kandidatnamn — att de svårligen eljest kunnat på ett effektivt sätt hållas tillslutna. Men hvilken af verkligt behof påkallad uppgift till valhemlighetens bevarande, de nu brukliga kuverten kunna ha, torde vara tvifvel underkastadt.

Af de hörda myndigheterna har också magistraten i Stockholm särskildt förklarat sig icke kunna förorda systemet med valkuvert utan i stället ifrågasatt en bestämmelse därom, att åtminstone tryckta valsedlar skulle vara af viss storlek, t. ex. omkring 18 cm. i längd och 12 cm. i bredd, dock att någon mindre afvikelse från de fastställda måtten icke skulle förorsaka sedelns kasserande. Infördes bland valbestämmelserna en sådan föreskrift, är jag öfvertygad om, att hvarje parti för sig skulle låta sig angeläget vara att på det noggrannaste efterkomma densamma för att undvika sedlarnas kasserande; och att därmed på ett enkelt och praktiskt sätt blefve sörjdt för valhemlighetens bevarande.

Jag får alltså i denna del föreslå,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes i sammanhang med den pågående utredningen angående frågan om en reformering af det proportionella valsystemet taga under öfvervägande, utom andra utvägar till valhemlighetens skyddande, äfven den att föreskrift meddelades därom, att åtminstone tryckta valsedlar skola vara af ungefärligen samma storlek och jämväl i öfrigt af likformigt utseende, samt till Riksdagen inkomma med det förslag, som däraf kan föranledas.

Stockholm den 20 februari 1912.

K. J. Ekman,
Jönköping.